

Náhradní hraniční určovatel v Římské úmluvě 1980 a v nařízení Řím I

JUDr. Jana Herboczková

**Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra
mezinárodního a evropského práva, Česká republika**

Abstract

The economic integration in Europe has been gradually followed by the legal integration, as various instruments have been adopted in order to facilitate the EU Member States cooperation. In private international law the unification of at least choice-of-law rules have become essential for the functioning of the internal market. Thus, in 1980 the Rome Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations has been concluded.

Party autonomy is a dominant principle of contractual obligations. This principle likewise applies to the Rome Convention. Much has been written about the party's choice of applicable law, therefore, in my contribution, I am focusing on the Rome Convention rules, more specifically connecting factors, applicable in the absence of choice of law. I am not only analyzing what these rules are, but also trying to point out problems connected with their application and find possible solutions to these problems.

Currently the new Rome I regulation, which would transfer the Rome Convention to the communitarian instrument, is negotiated. Besides creation of communitarian instrument, the goal of a new regulation should be a solution of problematic aspects of the Rome Convention application and its adaptation to new circumstances which have occurred during almost three decades since the Rome Convention adoption.

Therefore, in my contribution I am trying to compare similar provisions of the Rome Convention and Rome regulation and analyze whether the regulation's provisions have potential to correct the Rome Convention imperfections.

1. Úvod

Během několika posledních desetiletí došlo v Evropě ke značné ekonomické integraci. Tato byla postupně, i když poněkud pomaleji, doplňována integrací právní. V tomto procesu hrají důležitou roli jednak právní nástroje, které umožňují snadnější justiční spolupráci mezi evropskými státy a jednak ty, které vytvářejí jednotné mezinárodní právo soukromé.

Pokud by každý členský stát mohl aplikovat rozdílné mezinárodní právo soukromé nebo by jednotná pravidla mohl aplikovat rozdílně, tato situace by vedla k nejednotnosti a značným potížím. Členské státy si však uvědomily, že unifikace alespoň v oblasti kolizního práva (v současné době nelze předpokládat, že by se členské státy dohodly na unifikaci hmotného práva) je nezbytnou pro fungování vnitřního trhu. Nese s sebou větší předvídatelnost při výběru rozhodného práva a posílená právní jistota představuje menší překážku volného pohybu zboží, osob a služeb¹. Z těchto uvedených důvodů se členské státy dohodly na uzavření Římské úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (dále jen „úmluva“).

Úmluva byla uzavřena v roce 1980 mezi tehdejšími členskými státy EHS. Česká republika se zavázala k úmluvě přistoupit v souladu s článkem 5 odst. 2 Aktu o podmínkách přistoupení České republiky (a dalších států) k Evropské unii (č. 44/2004 Sb. m. s.). Česká republika úmluvu podepsala na jaře 2005 a v platnost vstoupila 1. července 2006.

Za účelem jednotné interpretace byly k úmluvě připojeny První a Druhý protokol o výkladu úmluvy Evropským soudním dvorem. Tyto protokoly však začaly platit teprve po belgické ratifikaci², a to od 1. července 2004. Vzhledem k této skutečnosti neexistuje dostatek relevantní judikatury Evropského soudního dvora (dále jen „ESD“), která by se přímo vztahovala k Římské úmluvě. Kromě poměrně pozdní ratifikace je důvodem nedostatku judikatury také skutečnost,

¹ Briggs, A. *The Conflict of Laws*. New York: Clarendon Law Series, Oxford University Press, 2002, s. 147

² Belgie ratifikovala První a Druhý protokol o výkladu Římské úmluvy Evropským soudním dvorem 5. 5. 2004

že příslušné orgány členských států nemají povinnost předložit ESD interpretační dotaz. Protokoly stanovují jen možnost jeho předložení, čehož členské státy dosud příliš nevyužívají. Evropský soudní dvůr se k úmluvě doposud vyjadřoval spíše nepřímě, a to v souvislosti s interpretací nařízení Brusel I³. Existuje však i poměrně rozsáhlá judikatura k Římské úmluvě, vytvořená soudy členských států. Bohužel tento stav nevede k jednotné interpretaci úmluvy, a to zvláště s ohledem na rozdílnost právních kultur jednotlivých členských států (viz níže k článku 4 úmluvy)⁴.

Proto má při výkladu Římské úmluvy stále zásadní význam Zpráva o úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, tzv. Giuliano-Lagardova zpráva, která je komentářem k úmluvě a o kterou se lze při výkladu úmluvy opřít. Je rovněž cennou pomůckou při psaní této práce⁵.

Vzhledem k tomu, že úmluva byla přijata před téměř třemi desetiletími, během nichž došlo ke značnému vývoji v oblasti mezinárodního obchodu, tak i k vývoji v oblasti evropského práva, je otázkou, zda Římská úmluva vyhovuje dnešním požadavkům a očekáváním.

Po přijetí Amsterodamské smlouvy získalo Společenství pravomoc ve věcech justiční spolupráce. Na základě této změny bylo přijato nařízení Brusel I a Brusel II (později Brusel IIa) a současně byl 1. května 1999 vydán tzv. Vídeňský akční plán⁶, který se zaměřil na případnou revizi Římské úmluvy a rovněž její přeměnu na komunitární nástroj. Základem pro legislativní práce na novém komunitárním nástroji unifikujícím kolizní normy v oblasti závazkového práva byla tzv. Zelená kniha o transformaci Římské úmluvy z roku 1980 o právu rozhodném pro smluvní závazky

³ Nařízení Rady č. 44/2001 (ES) ze dne 22. prosince 2000 o pravomoci a uznání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Úřední věstník L 012. 16/01/2001 s. 0001 - 0023

⁴ Mám zde na mysli rozdílnost přístupů mezi kontinentálním právem a Common law

⁵ Jejími autory jsou významní profesori mezinárodního práva soukromého, Mario Giuliano, profesor University v Miláně, a Paul Lagarde, profesor Univerzity v Paříži. Byla publikována v Úředním věstníku pod číslem C 282 ze dne 31. 10. 1980, s. 1 – 50. Nebyla přeložena do češtiny. Je dostupná rovněž na internetové adrese: http://www.rome-convention.org/instruments/i_rep_lagarde_en.htm

⁶ ÚV C 019, 23. ledna 1999, s. 1-15

v komunitární nástroj a o její modernizaci⁷, vydaná Komisí 14. ledna 2003, která stanovila obecný rámec pro zahájení diskuse o přeměně a modernizaci Římské úmluvy.

Měsíc po vydání Zelené knihy, tedy 12. února 2003, vydala Komise sdělení COM (2003) 68 v konečném znění⁸, tzv. Akční plán o uceleném evropském závazkovém právu. V tomto sdělení Komise uvádí doporučení, jak přistupovat k problematice přeshraničních smluv, v návaznosti na sdělení COM (2001) 398 v konečném znění, o Evropském závazkovém právu⁹, které zahájilo debatu, zda rozdílná závazková práva v jednotlivých členských státech Evropské unie představují překážky řádného fungování vnitřního trhu.

Na základě jednání a diskusí zahájených na základě výše uvedených dokumentů pak Komise dne 15. prosince 2005 předložila návrh nařízení Řím I, které by mělo ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie nahradit Římskou úmluvu a převést ji tak na komunitární nástroj.

V rámci této práce není prostor, abych se zabývala celým rozsahem Římské úmluvy a nařízení Řím I. Chtěla bych se zde zaměřit na problematiku určení náhradního hraničního určovatele, který se v rámci Římské úmluvy stal předmětem mnohých kritik a diskusí. Pokuším se tedy analyzovat, jaké problémy byly spojeny s náhradním hraničním určovatelem v Římské úmluvě a zda a jak byly tyto otázky vyřešeny v novém nařízení Řím I.

2. Hraniční určovatel a náhradní hraniční určovatel

V oblasti mezinárodního práva soukromého se pro určení použitelného práva používá hraničních určovatelů (hraničních

⁷ Green Paper on the conversion of the Rome Convention 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation, Commission of the European Communities, Brussels, 14. 1. 2003, COM (2002) 654 final

⁸ ÚV 063, 15. 3. 2003, s. 1-44, Action Plan on a More Coherent European Contract Law

⁹ COM (2001) 298 on a European Contract Law

ukazatelů, kolizních kritérií, connecting factor, Grundsatzanknüpfung, le rattachement objectif atd.). Hraničním určovatelem je určitá skutečnost významná pro daný druh právních vztahů nebo otázek označených v rozsahu kolizní normy, která rozhoduje o určení (výběru) práva, jehož se má použít pro jejich úpravu¹⁰.

Hraniční určovatele stanoví zákonodárce, čímž projevuje svou představu o kolizně spravedlivém řešení daného vztahu, tedy představu o tom, jakým právem se bude daný právní vztah řídit. Představy zákonodárců se však v jednotlivých státech většinou liší, a tak dochází k používání různých hraničních určovatelů pro stejné druhy právních vztahů. Římská úmluva a současně i nařízení za účelem hladkého fungování vnitřního trhu tyto normy unifikují. Snaží se tak předejít jevu zvanému „forum-shopping“. Nařízení Brusel I obsahuje ustanovení o alternativní pravomoci¹¹, která žalobci umožňují výběr mezi soudy různých států. Existuje tak riziko, že strana sporu upřednostní podání žaloby u soudu určitého členského státu před soudem jiného členského státu jen z důvodu, že použitelné právo v tomto státě je pro žalobce výhodnější než právo jiného členského státu. Unifikací kolizních pravidel zajišťuje Římská úmluva i nařízení Řím I, že na meritum sporu bude aplikováno vždy stejné právo bez ohledu na soud, který o sporu rozhoduje. Nařízení Brusel I a Římská úmluva, resp. nařízení Řím I, totiž nesledují stejné cíle. Zatímco cílem nařízení Brusel I je ochrana pozice žalovaného, cílem Římské úmluvy i nařízení je zabezpečení předvídatelnosti a právní jistoty v oblasti použitelného hmotného práva.

Může nastat situace, kdy daný hraniční určovatel selže, nelze jej pro daný právní vztah z jakýchkoliv příčin použít. Pro tyto situace obsahuje většina právních úprav náhradní řešení. Pokud tedy základní hraniční určovatel nelze aplikovat, stanoví daná úprava náhradní hraniční určovatel, který se použije namísto základního hraničního určovatele.

¹⁰ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. Brno: Doplněk, 2004, s. 119

¹¹ Viz článek 5 nařízení Rady č. 44/2001 (ES) ze dne 22. prosince 2000 o pravomoci a uznání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Úřední věstník L 012. 16/01/2001 s. 0001 – 0023

Hraniční určovatele lze podle jejich povahy rozdělit na flexibilní a neflexibilní¹². Neflexibilní přístup je založen na pevně určeném hraničním určovateli, který je výslovně uveden v kolizní normě. Většinou je pro určení rozhodného práva jako hraniční určovatel použito místo, kde bylo plněno, nebo místo uzavření smlouvy, popř. bydliště či místo podnikání strany právního vztahu, která poskytuje charakteristické plnění. U nemovitostí se většinou používá kritéria *lex rei sitae* (místo, kde se nemovitost nachází). Výhodou neflexibilního přístupu je větší předvídatelnost o použitelném právu, a to už ve fázi uzavření smlouvy, ne až ve fázi řešení sporu, kdy o právu použitelném rozhoduje soud, popř. rozhodce. Bohužel pevně stanovený hraniční určovatel má tu nevýhodu, že v případě změny okolností, za nichž právní vztah vznikl, neumožňuje přizpůsobení změněným podmínkám. Rozhodné právo podle pevně stanoveného hraničního určovatele je velmi obtížné určit u inomínátních nebo jinak složitých smluv, které se v praxi hojně vyskytují.

Naproti tomu flexibilní přístup je založen na obecné formulaci hraničního určovatele, který je v každém jednotlivém případě konkretizován soudcem nebo rozhodcem. Tento tedy hraniční určovatel formuluje sám, ovšem vždy v rámci daném obecným pravidlem. Podle tohoto přístupu se pak většinou právní vztah řídí právem, se kterým má daná situace „nejuzší vztah“, „nejuzší spojení“, právem, jež představuje „těžiště právního vztahu“ nebo právem s ohledem na „rozumné uspořádání vztahu“. Toto pravidlo je většinou doplněno vyvratitelnými domněnkami o tom, co se rozumí „nejuzším spojením“. Velkou výhodou tohoto přístupu je velmi flexibilní přizpůsobení se dané situaci, zvláště v případech měnících se či složitých právních vztahů. Lze takto nalézt právo, které nejlépe odpovídá individuálním okolnostem každého případu. Na druhé straně nevýhodou tohoto přístupu je značná nepředvídatelnost použitelného práva, které se strany s jistotou „dovídají“ až při vzniku a řešení sporu před soudem či rozhodcem.

Řešením je pak rozumný kompromis, tedy kombinace flexibilního a neflexibilního přístupu, nebo úplná unifikace

¹² Rozehnalová, N., Týč, V. Evropský justiční prostor v civilních otázkách. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 80 - 82

hmotného práva, což, jak už bylo výše řečeno, zatím v evropském prostředí nepřipadá v úvahu.

Literatura rovněž rozlišuje subjektivní a objektivní kritéria či teorie¹³. Podle subjektivního kritéria je hraniční určovatel zakládá na vůli smluvních stran, ať už jde o vůli projevenou výslovně či mlčky či dokonce se může jednat o hypotetickou (presumovanou) volbu práva. Podle objektivní teorie je hraniční určovatel stanoven na základě obsahu smlouvy. Podle subjektivního přístupu se jako hraničního určovatele použije právo smlouvě vlastní, tedy právo, které by smluvní strany chtěly použít, pokud by si právo rozhodné zvolily¹⁴. Podle objektivní teorie se použitelné právo určuje na základě objektivně daných skutečností, většinou jako právo místa bydliště či podnikání osoby, která poskytuje plnění, které je pro danou smlouvu charakteristické.

Podle mnohých autorů i podle Giuliano-Lagardovy zprávy má být nejužší spojení stanoveno podle objektivního přístupu, který nachází pozitivní ohlasy jak mezi odborníky na danou problematiku, tak i v judikatuře¹⁵.

3. Hraniční určovatelé v Římské úmluvě a nařízení Řím I

Principy, na nichž stojí Římská úmluva jsou totožné s principy charakteristickými pro římské nařízení. Velmi obecně lze říci, že obojí stojí na třech základních pilířích, které nám rovněž pomohou rozčlenit hraniční určovatele, a následně podrobněji náhradní

¹³ Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations by Mario Giuliano Profesor, University of Milan, and Paul Lagarde Profesor, University of Paris, Official Journal No. C 282 of 31. 10. 1980, p. 0001-0050; Vondráček, O. Článek 4 Římské úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy: plodný či jalový kompromis? Právník, 2007, č. 12, s. 1320

¹⁴ Mount Albert Borough Council v. Australan Temperance and General Mutual Life Insurance Society (1938) A.C. 224, s. 240 per Lord Wright; The Assunzione (1974) P. 150, s. 175 a 179 per Singleton L.J.

¹⁵ Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations by Mario Giuliano Profesor, University of Milan, and Paul Lagarde Profesor, University of Paris, Official Journal No. C 282 of 31. 10. 1980, p. 0001-0050

hraniční určovatele, použité pro určení rozhodného práva v úmluvě i nařízení.

Základní charakteristické pilíře jsou následující:

- Princip autonomie vůle stran, na jehož základě si mohou strany zvolit právo, jímž se bude řídit jejich vzájemný vztah. Jedná se o základní princip závazkového práva v téměř všech právních úpravách, tedy i v úmluvě a nařízení. Autonomie vůle stran je ale omezena tam, kde existuje zájem společnosti na ochraně některých veřejných zájmů, jako např. spotřebitele nebo zaměstnance.
- Princip nejužšího spojení, který znamená, že určitý právní vztah by se měl řídit právem státu, s nímž vykazuje nejužší spojení. Tento princip je ve vztahu k výše uvedenému druhotný, tedy aplikuje se až poté, kdy první princip nebyl aplikován.
- V posledních zhruba dvaceti letech se objevuje další princip, zakotvený v obou námi sledovaných úpravách, a to princip ochrany slabší strany. Jedná se o situace, kdy si strany právního vztahu nemohou být rovny. V případě neomezené volby práva stranami by se spotřebitelé mohli ocitnout v situaci, kdy by museli přijmout právo, které je pro ně zjevně nepříznivé, a byli by tak zbaveni ochrany, kterou jim úmluva i nařízení zajišťuje. Stejně úvahy platí pro zaměstnance a podle nařízení Řím I nově i pro pojistníka¹⁶.

Podle výše uvedených principů lze pak rozdělit i hraniční určovatele, které Římská úmluva i nařízení Řím I používá pro určení rozhodného práva:

- Základním hraničním určovatelem je v obou právních úpravách volba práva (*lex electa*, *lex voluntatis*), tedy shodný projev vůle účastníků o tom, kterým právem se má řídit jejich

¹⁶ Green Paper on the conversion of the Rome Convention 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation, Commission of the European Communities, Brussels, 14. 1. 2003, COM (2002) 654 final, s. 10

právní vztah¹⁷. V této práci se ovšem základním hraničním určovatelem nebudu zabývat. V tomto odkazuji na práce významných českých autorů¹⁸.

- Pokud ale strany tohoto základního hraničního určovatele nevyužijí, tedy si pro svůj vzájemný právní vztah nezvolí použitelné právo, aplikuje se náhradní hraniční určovatel stanovený v Římské úmluvě, resp. nařízení Řím I¹⁹. U těchto náhradních hraničních určovatelů lze dále rozlišit:
 - Obecnou úpravu, představovanou článkem 4 úmluvy i nařízení.
 - Zvláštní úpravu, kterou v Římské úmluvě představují ustanovení o spotřebitelských (článek 5) a individuálních pracovních smlouvách (článek 6), a v nařízení Řím I ustanovení o smlouvách o přepravě (článek 5), spotřebitelských smlouvách (článek 6), pojistných smlouvách (článek 7) a individuálních pracovních smlouvách (článek 8).
- Princip ochrany slabší strany se objevuje právě v ustanoveních o spotřebitelských, individuálních pracovních a v římském nařízení nově zakotvených pojistných smlouvách. Ochrana slabší strany se zde projevuje ve dvou rovinách: volba práva je zde omezena ve prospěch slabší smluvní strany a náhradní hraniční určovatel je rovněž nastaven tak, aby bylo vyrovnáno její slabší postavení.

¹⁷ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. Brno: Doplněk, 2004, s. 122. V českém vnitrostátním právu je volba práva možná pro právní vztahy s mezinárodním prvkem závazkové povahy (§9 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním) a pracovní smlouvy (§16 téhož zákona).

¹⁸ Rozehnalová, N., Týč, V. Evropský justiční prostor v civilních otázkách. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 56 – 78; Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé, Praha: C.H. Beck, 2008, s. 221 – 225 a 259 - 262

¹⁹ Pokud se podle českého vnitrostátního práva nevyužije základního hraničního určovatele volby práva, použijí se náhradní hraniční určovatelé uvedení v §10 z. č. 97/ 1963 Sb. (pro závazkové smlouvy s mezinárodním prvkem) a v §16 téhož zákona (pro pracovní smlouvy s mezinárodním prvkem).

4. Právo rozhodné při neexistenci volby práva

4.1 Článek 4 Římské úmluvy

Článek 4 Římské úmluvy stanoví náhradní kritérium, kterého bude použito, pokud strany nevyužijí základního kritéria stanoveného článkem 3 úmluvy, tedy pokud si nezvolí právo rozhodné pro svůj právní vztah. V takovémto případě se smlouva bude řídit právem země, s níž nejúžeji souvisí (článek 4 odst. 1). Za účelem určení země, s níž má smlouva nejúžejší spojení je možné vzít v úvahu i faktory, které se objevily až po uzavření smlouvy²⁰. Pokud má být pro daný vztah použito právo, s nímž má tento vztah nejúžejší spojení, znamená to, že je na soudci, aby zhodnotil jednotlivé elementy sporné věci, poměřil zájmy smluvních stran a určil, který element daného sporného vztahu je natolik důležitý, že na jeho základě lze určit neužší spojení. Rozhodovací praxe národních soudů, které aplikovaly pravidlo nejúžejšího spojení vytvořila poměrně velké množství hraničních určovatелů, které je nutné při určení rozhodného práva zohlednit. Kromě místa uzavření smlouvy²¹, je nutné brát v úvahu místo plnění smlouvy, povahu právní subjektivity smluvních stran, jejich bydliště či místo podnikání, povahu a předmět smlouvy, místo, kde se nachází finanční prostředky atd.²²

Toto obecné pravidlo je použitelné i jen pro část smlouvy. V odst. 1 článku 4 úmluva stanoví, že na část smlouvy, kterou lze od zbytku smlouvy oddělit a která úžeji souvisí s jinou zemí, lze výjimečně použít právo této jiné země. Římská úmluva tak umožňuje tzv. *depeçage*, tedy štěpení smlouvy. Tato možnost existuje už i u volby práva, kdy je rozhodné právo možné zvolit i jen pro část smlouvy.

²⁰ Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations by Mario Giuliano Profesor, University of Milan, and Paul Lagarde Profesor, University of Paris, Official Journal No. C 282 of 31. 10. 1980, výklad k článku 4, bod 2

²¹ Živnostenská Banka National Corp. V. Frankoman (1950) A.C. 57

²² Vondráček, O. Článek 4 Římské úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy: plodný či jalový kompromis? Právník, 2007, č. 12, s. 1318

Na základě článku 4 je pak možné další štěpení obligačního statutu za podmínky, že určitá část smlouvy vykazuje užší spojení s jinou zemí.

Možnost štěpení obligačního statutu je mnohými autory kritizována. Např. soudy jsou většinou vyzývány k uplatnění své rozhodovací volnosti tak, aby smlouvu dělily pokud možno co nejméně. Nejsou však dána pravidla, jak a kdy toto k tomu mohou přistoupit, což celý rozhodovací proces může do značné míry ztěžovat²³. Je nutné ale zdůraznit, že štěpení obligačního statutu je možné jen ve výjimečných případech.

Giuliano-Lagardova zpráva zhodnotila samotný koncept nejužšího spojení jako příliš vágní²⁴. Zelená kniha o transformaci Římské úmluvy tento koncept označila jako „záměrně vágní, což s sebou může nést značnou míru nejistoty“²⁵. Oba dokumenty konstatovaly, že v zájmu zachování objektivit je nutné jej doplnit interpretačními domněnkami stanovenými v odst. 2 – 4 článku 4 Římské úmluvy, které omezují flexibilitu danou odstavcem 1 a zjevně zjednodušují problém výběru rozhodného práva při absenci volby práva smluvními stranami.

Domněnky stanovené odst. 2 článku 4 lze rozdělit na ty, které se použijí v situaci, kdy smlouva vznikla jako důsledek obchodní činnosti, a na ty, které se použijí v situaci, kdy smlouva vznikla jako důsledek neobchodní činnosti. S výhradou odst. 5 tedy platí, že byla-li smlouva uzavřena mimo obchodní činnost, pak nejúžeji souvisí se zemí, v níž má strana, která má povinnosti poskytnout plnění, které je charakteristické pro smlouvu, obvyklé bydliště. V případě, že charakteristické plnění má poskytnout obchodní společnost, sdružení nebo jiná právnická osoba je pro určení rozhodného práva relevantní

²³ Morse, *The EEC Convention on the law applicable to contractual obligations*. Yearbook of European Law, 1982, 2 (107), s. 126

²⁴ Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations by Mario Giuliano Profesor, University of Milan, and Paul Lagarde Profesor, University of Paris, Official Journal No. C 282 of 31. 10. 1980, s- 1-50

²⁵ Green Paper on the conversion of the Rome Convention 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation, Commission of the European Communities, Brussels, 14. 1. 2003, COM (2002) 654 final, s. 25

místo jejího ústředí. Pokud ale smlouva byla uzavřena jako důsledek obchodní činnosti, tedy při výkonu povolání nebo při provozování živnostenské činnosti, je hraničním určovatelem hlavní místo podnikání strany, která poskytuje charakteristické plnění. Pokud má být podle smlouvy plněno v jiném místě, než je hlavní místo podnikání, pak je relevantní toto jiné místo podnikání strany s charakteristickým plněním. Je nutné mít na paměti, že tato domněnka může být vyvrácena podle článku 4 odst. 5 (viz níže).

Článek 4 odst. 2 zakotvuje zásadu charakteristického plnění, která je vlastní kontinentálnímu právu, vycházející ze švýcarského práva²⁶. Jedná se o obecnou domněnku pro lokalizaci smlouvy a skládá se ze dvou částí: nejprve musí být určeno plnění, které je pro smlouvu charakteristické, poté musí být určeno obvyklé bydliště strany, která toto charakteristické plnění poskytuje²⁷. Římská úmluva zakotvuje tento hraniční určovatel na základě skutečností, které jsou vlastní danému právnímu vztahu a odpoutává se tak od jeho stanovení pomocí vnějších elementů jako je občanství smluvních stran či místo uzavření smlouvy (jeho nalezení v praxi činilo mnoho potíží zvláště v souvislosti s distančními obchody) nebo místo plnění.

Pravidlo práva charakteristického plnění je ve většině národních úprav spojeno s místem plnění, výkonu, tohoto charakteristického plnění. V praxi však bývá obtížné toto místo určit, pokud smlouva obsahuje několik závazků, k jejichž plnění má dojít v různých státech²⁸. Římská úmluva tento problém řeší vazbou charakteristického plnění na osobní sféru poskytovatele tohoto plnění, tedy na jeho obvyklé bydliště či místo podnikání.

V této souvislosti mohou nastat určité interpretační problémy, protože Římská úmluva neobsahuje definici obvyklého bydliště či administrativního ústředí. V tomto případě je pro výklad těchto pojmů nutné sáhnout do dalších mezinárodněprávních instrumentů (např. úmluvy přijaté v rámci Haagské konference mezinárodního

²⁶ Moss, G.C. Performance of Obligations as the Basis of Jurisdiction and Choice of Law (Lugano and Brussels Convention Article 5(1) and the Rome Convention Article 4). *Nordic Journal of International Law*, 1999, č. 68, s. 386

²⁷ Hakki, M.M. Choice of Law, Contracts and the EC's 1980 Rome Convention, A re-evaluation in the 21st century. *Australian International Law Journal*, 2003, s. 163

²⁸ Audit, B. *Droit International privé. Economica*, 2006, s. 665

práva, Bruselské či Luganské úmluvy, nebo do Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží) či vnitrostátního práva²⁹. Úmluva rovněž neobsahuje definici obchodní či zaměstnanecké činnosti. Obecně lze říci, že se jedná o veškerou činnost, která nespadá do privátní sféry³⁰.

Co je však ale větším problémem, je, že Římská úmluva neobsahuje ani definici toho, co lze chápat pod pojmem „charakteristické plnění“. Odpověď na tuto otázku nám dává Giuliano-Lagardova zpráva, která stanoví, že charakteristické plnění představuje jádro (těžiště) právního vztahu a odpovídá funkci, kterou daný právní vztah plní v ekonomickém a sociálním životě určité země.

Identifikace charakteristického plnění obvykle nečiní problémy u jednostranných smluv. Na druhou stranu u dvoustranných smluv, kde si strany poskytují reciproční plnění, plní jedna ze stran ve formě peněz. Peněžité plnění však v tomto případě není plněním charakteristickým pro smlouvu. Charakteristickým je právě ono plnění, za které se peněžité plnění poskytuje. Tedy v závislosti na smluvním typu se jedná o dodání zboží, udělení práva k užívání majetku, poskytnutí služby, přeprava, pojištění, bankovní operace, zajištění atd.³¹

Co se týče geografické lokalizace charakteristického plnění, rozhodující je obvyklé bydliště nebo ústředí strany, která je odpovědná za poskytnutí tohoto plnění, nikoliv místo, kde bylo plněno. Pro případnou změnu hraničního určovatele v odstavci 2 článku 4, tzv. mobilní konflikt, je rozhodující obvyklé bydliště, ústředí, popř. místo podnikání v „okamžiku uzavření smlouvy“.

Koncept charakteristického plnění je některými autory hodnocen velmi pozitivně³², některými je však kritizován. Určení

²⁹ Rozehnalová, N., Týč, V. *Evropský justiční prostor v civilních otázkách*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 87

³⁰ Rozehnalová, N., Týč, V. *Evropský justiční prostor v civilních otázkách*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 87

³¹ Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations by Mario Giuliano Profesor, University of Milan, and Paul Lagarde Profesor, University of Paris, Official Journal No. C 282 of 31. 10. 1980, p. 0001-0050

³² Lando, O. *The EEC Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations*. *Common Market Law Review*, 1987, č. 24, s. 159 - 214

charakteristického plnění totiž není vždy jednoduché, někdy až nemožné. Domněnku v odst. 2 článku 4 je velmi těžké uplatnit u smluv, které nezahrnují peněžité plnění (např. u výměnných smluv) nebo jako příklad jsou často uváděny i distribuční smlouvy³³. Tam, kde není možné určit předmět plnění, je nutné hledat řešení v odstavci 5 článku 4, podle něhož bude rozhodné právo určeno podle flexibilnějšího pravidla nejužšího spojení. Odstavec 5 nás tak vede zpátky k použití vágního pravidla (jak říká Giuliano-Lagardova zpráva), které mělo být domněnkami konkretizováno. Z objektivního pojetí hraničního určovatele se tak dostáváme zpět k jeho subjektivnímu pojetí, které však odporuje základnímu cíli Římské úmluvy, tedy zajištění předvídatelnosti a právní jistoty ve vztahu k rozhodnému právu.

Někteří autoři³⁴ kritizují, že charakteristické plnění ve spojení s místem obvyklého bydliště, ústředí či místa podnikání strany je nekonzistentní s nařízením Brusel I, protože charakteristické plnění neváže na místo plnění (k nepoužití tohoto hraničního určovatele viz výše). Nejen, že je pojetí článku 4 odst. 2 Římské úmluvy podle nich nevhodné pro mezinárodní obchodní transakce, ale je hlavně, vzhledem k neexistenci relevantních definicí, obtížně určitelné, což nepřispívá právní jistotě. Soudy tak tuto domněnku pokládají za neaplikovatelnou a místo toho rozhodují podle odst. 5 článku 4, který opět vede v nepředvídatelnosti.

Obecná domněnka uvedená v odst. 2 článku 4 se nepoužije v případě smluv, jejichž předmětem jsou věcná práva k nemovitostem (odst. 3 článku 4) a u smluv o přepravě (odst. 4 článku 4). Podle článku 4 odst. 3, bez ohledu na odstavec 2 tohoto článku, platí pro smlouvy v rozsahu, v nichž je jejich předmětem věcné právo k nemovitosti nebo právo užívání nemovitosti, domněnka, že smlouva nejúžeji souvisí se zemí, v níž se nemovitost nachází. Odstavec 3 se nevztahuje na smlouvy o výstavbě nebo

³³ Pauknerová, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*, Praha: C.H. Beck, 2008, s. 227

³⁴ např. Hakki, M.M. *Choice of Law, Contracts and the EC's 1980 Rome Convention, A re-evaluation in the 21st century*. *Australian International Law Journal*, 2003, s. 163-164

opravě nemovitého majetku. Důvodem vyloučení těchto smluv je skutečnost, že jejich předmětem je spíše stavba či oprava, než nemovitost samotná³⁵.

U smluv o přepravě neplatí obecná domněnka podle odst. 2 článku 4. Tento článek používá kumulaci hraničních určovateli³⁶. U těchto smluv se předpokládá, že smlouva nejúžeji souvisí se zemí, v níž má dopravce hlavní provozovnu, za podmínky, že se v této zemi nachází také místo nakládky nebo místo vykládky nebo hlavní provozovna odesílatele zboží. Časově je tento hraniční určovatel zakotven opět v okamžiku uzavření smlouvy. Pokud není splněna jedna z výše uvedených podmínek, smlouva o přepravě spadá pod obecnou domněnku uvedenou v odst. 2 článku 4. Stejně tak pod tento odstavec spadají smlouvy o přepravě osob, neboť odst. 4 článku 4 se na tento druh smluv nevztahuje. Podle Giuliano-Lagarovy zprávy „dopravcem“ se rozumí smluvní strana, která se zavazuje k přepravě zboží, ať už ji vykoná sama nebo prostřednictvím třetí osoby.

Domněnky upravené v odstavcích 2, 3 a 4 se podle odstavce 5 článku 4 nepoužijí, pokud z okolností jako celku vyplývá, že smlouva úžeji souvisí s jinou zemí. Pokud tedy nelze využít hraničního určovatele místa obvyklého bydliště, popř. ústředí či místa podnikání, strany, která poskytuje charakteristické plnění, použije se opět kritérium nejužšího spojení. Ustanovení odst. 5 článku se rovněž použije, pokud nelze zjistit charakteristické plnění, popř. osobu, která jej poskytuje. Toto ustanovení je označováno jako „úniková doložka“. Zajišťuje flexibilitu rozhodování v komplexních situacích, kdy umožňuje odchýlení se od kolizních norem stanovených v odst. 2, 3 a 4. V podstatě nás vrací zpět k rozhodování podle odstavce 1 článku 4, tedy k určení rozhodného práva na základě principu nejužšího spojení.

V souvislosti s únikovou doložkou opět existují některé problémy. Zprv se jedná o časové určení nejužšího spojení, tedy

³⁵ Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations by Mario Giuliano Profesor, University of Milan, and Paul Lagarde Profesor, University of Paris, Official Journal No. C 282 of 31. 10. 1980, p. 0001-0050

³⁶ viz Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. Brno: Doplněk, 2004, s. 124-125

stanovení okamžiku, ke kterému má smlouva prokazovat nejužší spojení. Giuliano-Lagardova zpráva říká, že je možné přihlédnout k dalším okolnostem, které nastanou po uzavření smlouvy. Bohužel právo, které odpovídá nejužšímu spojení bude určeno soudem až v okamžiku vzniku sporu, což opět neodpovídá cíli Římské úmluvy, tedy zakotvení předvídatelnosti rozhodného práva.

Dalším interpretačním problémem je určení rozhodných okolností, ze kterých vyplývá, že smlouva úžeji souvisí s jinou zemí. Komentátoři Římské úmluvy sice uvádějí příklady některých rozhodných okolností, ale právní jistotu by zcela jistě posílila jednotná interpretace Evropským soudním dvorem nebo konkretizace těchto okolností přímo v úmluvě, popř. v novém nařízení Řím I.

Giuliano-Lagardova zpráva uvádí důvod, proč byla úniková doložka přijata. Podle zprávy je kolizní norma v článku 4 obecnou úpravou, z níž existují jen výjimky ve prospěch spotřebitelských a individuálních pracovních smluv. Proto je důležité, aby existovala možnost aplikovat jiné právo, než které by se použilo podle domněnek v odst. 2, 3 a 4 článku 4, kdykoliv okolnosti případu prokazují užší souvislost s jiným státem. Toto ustanovení tedy ponechává určitou rozhodovací volnost soudci, aby posoudil, zda v daném případě existují okolnosti, které by opravňovaly k nepoužití domněnek v odst. 2, 3 a 4 článku 4.

V praxi je jedním z nejkontroverznějších problémů, které se vztahují k článku 4 Římské úmluvy, poměr mezi odstavcem 2, tedy principem charakteristického plnění, a mezi odstavci 1 a 5, tedy principem nejužšího spojení. Článek 4 je jakýmsi kompromisem mezi pojetím hraničního určovatele v právu kontinentálním, kde je pro určení rozhodného práva typické používání kritéria charakteristického plnění, a Common law, které pro určení rozhodného práva používá spíše kritérium nejužšího spojení, na jehož základě soudce využívá své rozhodovací volnosti a po zhodnocení elementů příznačných pro konkrétní rozhodovaný případ určí rozhodné právo³⁷.

³⁷ Vondráček, O. Článek 4 Římské úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy: plodný či jalový kompromis? Právník, 2007, č. 12, s. 1314 – 1324; Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé, Praha: C.H. Beck,

Spornou otázkou, kterou je nezbytné vyřešit v novém nařízení Řím I, je, který z uvedených principů má při aplikaci článku 4 Římské úmluvy přednost. Zda princip charakteristického plnění podle odst. 2, vůči němuž by princip nejužšího spojení měl povahu velmi úzce vymezené výjimky aplikované pouze v případech, kdy charakteristické plnění nelze určit, nebo v případech, kdy nelze spolehlivě zjistit, zda jedna ze smluvních stran jedná jako obchodník profesionál nebo v rámci neobchodní činnosti³⁸, tedy v případech, kdy domněnka nemá žádné reálné spojení s daným případem. Nebo má mít přednost princip nejužšího spojení, k němuž by princip charakteristického plnění měl jen subsidiární postavení, byl by tedy jen jedním z možných elementů, které by mohly mít relevanci při určení nejužšího spojení.

Judikatura národních soudů vykazuje markantní rozporuplnost v aplikaci článku 4 Římské úmluvy. Soudy států kontinentálního práva, zvláště soudy nizozemské, francouzské a německé, dávají přednost principu charakteristického plnění. V roce 1992 nizozemský soud Hoge Raad rozhodoval tuto věc v případě *Société Nouvelle des Papeteries de l'Aa v. BV Machinenfabrik BOA*³⁹. Dal přednost rozhodnému právu nalezenému podle principu charakteristického plnění (tedy nizozemskému právu) před právem podle principu nejužšího spojení, a to i přesto, že všechny ostatní okolnosti⁴⁰ vedly spíše k právu francouzskému. V případě *Soc. Amman Yanmar v. Soc. Zwaans BVA*⁴¹ francouzský Cour de Cassation posuzoval právo rozhodné pro distribuční smlouvy. Ačkoliv u těchto druhů smluv je velmi obtížné nalézt charakteristické plnění, Cour de Cassation pravidlo nejužšího spojení jen zmínil a dále se věnoval určení

2008, s. 227 a 229; Stone, P. EU Private International Law: Harmonization of Laws. London: Edgar European Law Publishing, 2007, s. 286

³⁸ Kegel, G. Internationales Privatrecht, 6. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 1987, s. 428

³⁹ *Société Nouvelle des Papeteries de l'Aa v. BV Machinenfabrik BOA*, Hoge Raad, 25 September 1992

⁴⁰ jazyk smlouvy, státní příslušnost obchodního zástupce, místo sjednání smlouvy či místo plnění

⁴¹ *Soc. Amman Yanmar v. Soc. Zwaans BVA*, Cour de cassation, 1re civ. 25 nov. 2003, Rec. Dalloz, 2004

použitelného práva podle principu charakteristického spojení, za něž určil činnost distributora při dodávání zboží sekundárnímu prodejci.

Naproti tomu soudy common law kladou mnohem větší důraz na princip nejužšího spojení a princip charakteristického plnění stojí jen na okraji jejich pozornosti⁴². Když zůstaneme u příkladu s distribuční smlouvou, ačkoliv by se zdálo, že za charakteristickou bude přirozeně považována činnost distributora, anglický odvolací soud (Court of Appeal) v případě *Print Concept v. GEW* konstatoval, že charakteristickým plněním je spíše povinnost výrobce zboží dodat a určil jako právo pro smlouvu rozhodné právo sídla výrobce⁴³. Pokud soudy Common law berou v úvahu princip charakteristického plnění, pak ne jako jediné kritérium, ale jako jedno v více relevantních kritérii⁴⁴.

Principu nejužšího spojení jsou nakloněny i skandinávské státy. Například dánský soud v roce 1996 posuzoval případ týkající se výstavby. Jednalo se o smlouvu mezi dánským subdodavatelem a německým stavitelem. Dánský Nejvyšší soud konstatoval, že pro tuto smlouvu je rozhodným dánské právo. Tento závěr sice koresponduje s domněnkou podle odst. 2 článku 4, ale z odůvodnění tohoto rozhodnutí je patrné, že soud svou argumentaci neopřel o domněnku, ale po zvážení všech okolností daného případu⁴⁵ dospěl k názoru, že tyto vykazují užší spojení s dánským právem⁴⁶. Dánské soudy tedy spíše upřednostňují princip nejužšího spojení před principem charakteristického plnění.

⁴² *Sierra Leone Communications Co. Ltd. v. Barclays Bank plc* (1998) 2 All E.R. 821; *HIB Ltd. v. Guardian Insurance Co. et al.* (1997) Lloyd's Rep. 412 Q.B.; *Ferguson Shipbuilders Ltd. v. Voith Hydro GmbH & Co. KG* (2000) S.L.T. 229; *ACE v. Zutich Insurance Company a Zutich American Insurance Company*, Commercial Court (2000) 2 Lloyd's Rep. 423

⁴³ Pauknerová, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*, Praha: C.H. Beck, 2008, s. 227

⁴⁴ např. *The Bank of Baroda v. Vysya Bank Ltd* (1994) 2 Lloyd's Rep. 87

⁴⁵ jazyk smlouvy, místo uzavření smlouvy, měna, níž mělo být placeno

⁴⁶ Moss, G.C. *Performance of Obligations as the Basis of Jurisdiction and Choice of Law* (Lugano and Brussels Convention Article 5(1) and the Rome Convention Article 4). *Nordic Journal of International Law*, 1999, č. 68, s. 392

Je zřejmé, že existence dvou protichůdných interpretací článku 4 vede ke značné nejistotě o tom, jaké právo se má použít, což odporuje samotné podstatě Římské úmluvy.

Celému problému by pomohla interpretace poskytnutá Evropským soudním dvorem. Ačkoliv protokoly⁴⁷, které jej opravňují Římskou úmluvu interpretovat, už vstoupily v platnost v roce 2004, Evropský soudní dvůr se k tomuto problému dosud nevyjádřil. Naděje na sjednocení používání principu nejužšího spojení a charakteristického plnění jsou tedy vkládány do nového nařízení Řím I.

K tomuto závažnému problému se v závislosti na komentářích a mnohých kritikách tohoto článku⁴⁸ vyjadřuje i Zelená kniha o transformaci Římské úmluvy⁴⁹, která konstatuje, že úniková doložka zakotvená v odst. 5 článku 4 musí být aplikována jen opatrně a výjimečně, protože její častá aplikace vede ke značné nepředvídatelnosti co se týče použitelného práva. Právě tuto nepředvídatelnost a právní nejistotu se snažily odstranit domněnky v odst. 2, 3 a 4 článku 4 úmluvy. Tento dokument zároveň navrhuje, že by soudy měly upřednostnit aplikaci domněnky obsažené v odst. 2 článku 4. Jen v případě, že by se právo takto určené jevílo jako nevyhovující, protože okolnosti případu jasně směřují k jinému právu, pak by soud aplikoval únikovou doložku. Tento návrh se zakládá na výše zmíněném rozhodnutí nizozemského soudu v případě *Société Nouvelle des Papeteries de l'Aa v. BV Machinenfabrik BOA*.

4.2 Článek 4 nařízení Řím I

Původní návrh článku 4 nařízení Řím I obsahoval jen 2 odstavce. Tyto byly kritizovány i samotným autorem Zprávy k Římské úmluvě

⁴⁷ <http://www.rome-convention.org>

⁴⁸ např. Moss, G.C. Performance of Obligations as the Basis of Jurisdiction and Choice of Law (Lugano and Brussels Convention Article 5(1) and the Rome Convention Article 4). Nordic Journal of International Law, 1999, č. 68, s. 392

⁴⁹ Green Paper on the conversion of the Rome Convention 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation, Commission of the European Communities, Brussels, 14. 1. 2003, COM (2002) 654 final, s. 25 - 26

Poulem Lagardem⁵⁰, že značně omezují flexibilitu ve prospěch právní jistoty. Článek 1 stanovil pevné hraniční určovatele pro osm typů smluv a odstranil jakoukoliv únikovou doložku. V odstavci 2 stanovil pro smlouvy neuvedené v odst. 1 použití kritéria místa obvyklého bydliště strany, která poskytuje charakteristické plnění a subsidiárně pak, v případě, že by nebylo možné určit předmět plnění, princip nejužšího spojení. Lagarde tuto koncepci článku 4 kritizoval jako velmi rigidní a neuspokojivou, připomínající klauzule o určení rozhodného práva mimo volbu práva, které platily v 60. letech 20. století v Československu a Polsku. Kromě toho, že Lagarde kritizoval hraniční určovatele stanovené pro franšízové a distribuční smlouvy, „trnem v oku“ mu byl nedostatek únikové doložky, která by umožnila přizpůsobení fixně stanovených hraničních určovatelů konkrétní situaci. Rozhodování o použitelném právu na základě takto rigidních pravidel může vést k velmi neadekvátním řešením. Třetím okruhem jeho kritiky byla skutečnost, že jen subsidiární role principu nejužšího spojení vede k potlačení dalšího flexibilního prvku, kterým je možnost štěpení obligačního statutu (tzv. *depeçage*) soudcem v případě, kdy část smlouvy je od zbytku oddělitelná a vykazuje užší spojení s právem jiné země.

Návrh článku 4 nařízení Řím I byl nakonec změněn tak, že obsahuje 4 odstavce. Odstavec 1 stanoví osm smluvních typů, pro něž stanoví hraniční určovatele. Odstavec 3 obsahuje domněnku charakteristického plnění, odst. 3 únikovou doložku a odst. 4 princip nejužšího spojení.

Podobně jako Římská úmluva i nařízení Řím I obsahuje obecný náhradní hraniční určovatel při neexistenci volby práva v článku 4 a v dalších člancích 6 – 8 (úprava přepravní smlouvy, spotřebitelské smlouvy, pojistné smlouvy a individuální pracovní smlouvy, viz níže) pak speciální úpravu náhradního hraničního určovatele.

Nebylo-li tedy rozhodné právo určeno podle článku 3 (strany smlouvy si právo pro svou smlouvu ne zvolily), pak se určí následovně:

⁵⁰ Lagarde, P. *Remarques sur la proposition de reglement de la Commission européenne sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rome I)*. *Revue critique d.i.p.*, 2006, č. 2, s. 338

- Kupní smlouva se řídí právem země, v níž má prodávající obvyklé bydliště;
- Smlouva o poskytování služeb se řídí právem země, v níž má poskytovatel služby obvyklé bydliště. Pojmy poskytování služeb a prodej zboží se podle bodu 17 preambule k nařízení vykládají stejným způsobem jako při použití článku 5 odst. 1 písm. b) nařízení Brusel I, pokud se na zboží a služby toto nařízení vztahuje.
- Smlouva, jejímž předmětem je věcné právo k nemovitosti nebo nájem nemovitosti, se řídí právem země, ve které se nemovitost nachází. Právo rozhodné pro úpravu smluv, jejichž předmětem jsou věcná práva k nemovitostem, popř. jejich užívání, zůstává stejná jako u Římské smlouvy. Důvodem pro zakotvení tohoto pravidla je, že státy tradičně chtějí, aby se práva k nemovitostem nacházejícím se na jejich území řídila jejich právem, a to zvláště vzhledem k důležitosti tohoto majetku pro sociální a ekonomickou organizaci dané země. Toto pravidlo v Římské úmluvě platí i pro smlouvy o krátkodobém prázdninovém nájmu. Už ve zprávě k Římské úmluvě bylo naznačeno, že na takové smlouvy by soudy mohly aplikovat únikovou doložku podle odst. 5 článku 4 úmluvy. Zelená kniha o transformaci Římské úmluvy⁵¹ zdůraznila jistou nekonzistentnost této situace s nařízením Brusel I, které obsahuje specifické pravidlo pro krátkodobé nájmy nemovitostí fyzickými osobami na dobu max. šesti měsíců.
- S tímto problémem se návrh nařízení Řím I vypořádal v písmenu d) odst. 1 článku 4, který stanoví, že bez ohledu na písmeno c) se nájem nemovitostí uzavřený pro dočasné soukromé užívání na dobu nejvýše šesti po sobě jdoucích měsíců řídí právem země, v níž má pronajímatel obvyklé

⁵¹ Green Paper on the conversion of the Rome Convention 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation, Commission of the European Communities, Brussels, 14. 1. 2003, COM (2002) 654 final, s. 27

bydliště, pokud je nájemce fyzickou osobou a pokud má své obvyklé bydliště ve stejné zemi;

- V písmenech e) a f) odst. 1 článku 4 návrhu nařízení Řím I je stanoven hraniční určovatel pro franšízovou a distribuční smlouvu. Svou povahou patří tyto smluvní typy mezi smlouvy o službách, nicméně v minulosti byly předmětem mnohých rozporuplných rozhodnutí národních soudů, proto jsou pro ně stanovena specifická pravidla. Franšízová smlouva se řídí právem země, v níž má osoba, jíž je franšíza udělena, obvyklé bydliště. Distribuční smlouva se řídí právem země, v níž má distributor obvyklé bydliště. Smyslem těchto pravidel je ochrana franšízanta a distributora jako slabší smluvní strany⁵².
- Smlouva o koupi zboží v dražbě se řídí právem země, v níž se dražba koná, pokud takové místo lze určit. Pokud nebude možné toto místo určit, bude se právo rozhodné pro smlouvu posuzovat podle odst. 2, 3 a 4 článku 4 nařízení.
- Smlouva uzavíraná v rámci mnohostranného systému, který sdružuje nebo umožňuje sdružování početných zájmů třetích osob na nákupu či prodeji finančních nástrojů, jak je vymezeno v článku 4 odst. 1 bodu 17 směrnice č. 2004/39/ES, v souladu s pevně stanovenými pravidly a řízená jednotným právem, se řídí tímto právem.

Pokud se na smlouvu nevztahuje čl. 4 odst. 1 nařízení Řím I nebo pokud by se na prvky smlouvy vztahovalo více než jedno z písmen a) až h) odst. 1 článku 4, řídí se smlouva právem země, v níž má strana, která má povinnost poskytnout plnění charakteristické pro smlouvu, své obvyklé bydliště (článek 4 odst. 2 nařízení Řím I).

Návrh nařízení Řím I, na rozdíl od Římské úmluvy, už definuje pojem obvyklé bydliště v článku 19, když stanoví, že obvyklým bydlištěm obchodních společností, sdružení nebo právnických osob se rozumí místo jejich ústřední správy. Pokud fyzická osoba jedná v rámci své podnikatelské činnosti, za její obvyklé bydliště se

⁵² Lagarde, P. Remarques sur la proposition de reglement de la Commission européenne sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rome I). *Revue critique d.i.p.*, 2006, č. 2, s.339

považuje její hlavní místo podnikání. Pokud se smlouva uzavřena v rámci jednání pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny, nebo pokud podle smlouvy musí být plnění poskytnuto touto provozovnou, nachází se obvyklé bydliště na místě této provozovny. Obvyklé bydliště se takto určuje k okamžiku uzavření smlouvy (odst. 3 článku 19 nařízení).

Odstavec 2 článku 4 nařízení Řím I tedy vymezuje pořadí pravidel pro určení rozhodného práva. Tzn. ze pokud nedorazí k volbě práva, primárně by právo mělo být určeno v souladu s pravidlem stanoveným pro zvláštní smluvní typ⁵³. Pokud ani toto není možné, popř. prvky smlouvy spadají do více než jednoho smluvního typu, pak se použije kritérium obvyklého bydliště osoby poskytující charakteristické plnění.

Úniková doložka, kterou tolik postrádal v původním návrhu nařízení Paul Lagarde, je zakotvena v odst. 3 článku 4 nařízení Řím I, který stanoví, že pokud ze všech okolností případu vyplývá, že smlouva je zjevně úžeji spojena s jinou zemí, než je země uvedená v odst. 1 a 2 článku 4, použije se na smlouvu právo této jiné země.

Odst. 4 článku 4 nařízení Řím I stanoví, že pokud není možné určit rozhodné právo podle odstavce 1 nebo 2, řídí se smlouva právem země, s níž je nejužší spojena.

Toto pravidlo je v návrhu nařízení zakotveno v souladu s výše uvedeným případem *Société Nouvelle des Papeteries de l'Aa v. BV Maschinenfabrik BOA* a v podstatě stanoví pořadí aplikace principu charakteristického plnění a principu nejužšího spojení, čímž řeší výše popsany problém dvoukolejně interpretace článku 4 Římské úmluvy. V případě, že rozhodné právo nelze určit na základě podřazení smlouvy pod jeden ze zvláštních smluvních typů, ani jako právo země, v níž má smluvní strana, která má poskytnout charakteristické plnění, své obvyklé bydliště, teprve až subsidiárně se smlouva bude řídit právem země, s níž vykazuje nejužší spojení⁵⁴.

⁵³ bod 19 preambule k nařízení Řím I

⁵⁴ bod 21 Preambule k nařízení Řím I. Při určování země, s níž má smlouva nejužší spojení, by mělo být zohledněno i to, zda má tato smlouva velmi úzký vztah s jinou smlouvou nebo smlouvami.

Odpověď na otázku, zda znění článku 4 nařízení Řím I přineslo řešení problematickému výkladu článku 4 Římské úmluvy ovšem přinese až praxe.

5. Smlouvy o přepravě

Právo rozhodné pro smlouvy o přepravě je v Římské úmluvě upraveno jako vyvratitelná domněnka v odst. 4. článku 4. Navíc se tento článek vztahuje jen na přepravu zboží, nikoliv osob. Přeprava osob spadá do obecného režimu odst. 2 článku 4.

V nařízení Řím I jsou tyto smlouvy upraveny v samostatném článku 5, který stanoví, že pokud si strany rozhodné právo nezvolily, tedy pokud se neuplatní základní hraniční určovatelský právo, pak se bude aplikovat náhradní hraniční určovatelský právo země obvyklého bydliště dopravce, ze předpokladu, že se místo převzetí nebo místo doručení nebo obvyklé místo bydliště odesílatele nacházejí rovněž v této zemi. Pokud tomu tak není, použije se právo země, ve které se na základě dohody smluvních stran nachází místo doručení (článek 5 odst. 1 nařízení Řím I).

Oproti Římské úmluvě nařízení Řím I obsahuje i zvláštní pravidlo pro smlouvu o přepravě cestujících, a to v odst. 2 článku 5. U smluv o přepravě cestujících si mohou strany zvolit právo rozhodné pro smlouvu. Volba práva je zde ale omezena, a to tak, že si strany mohou zvolit pouze právo země, ve které (i) má cestující své obvyklé bydliště nebo (ii) má dopravce své obvyklé bydliště nebo (iii) má dopravce místo své ústřední správy nebo (iv) se nachází místo odjezdu nebo (v) místo určení.

Pokud si strany právo rozhodné nezvolí, řídí se smlouva o přepravě cestujících právem země obvyklého bydliště cestujícího, za předpokladu, že se v této zemi nachází rovněž místo odjezdu nebo místo určení. Pokud nejsou tyto podmínky naplněny, rozhodným bude právo místa, ve kterém má dopravce své obvyklé bydliště.

Článek 5 nařízení Řím I obsahuje v odst. 3 únikovou doložku, která stanoví, že pokud nedošlo k volbě práva a ze všech okolností případu vyplývá, že smlouva zjevně úžeji souvisí s jinou zemí, než je země uvedená v odst. 1 a 2 článku 5, použije se právo této jiné země.

6. Smlouvy s slabší smluvní stranou

Jak už bylo výše uvedeno, jedním ze základních principů, na nichž stojí Římská úmluva, je princip ochrany slabší strany. Tento princip je rovněž zachován v nařízení Řím I, kde je více propracován a rozšířen o ochranu slabší strany pojistné smlouvy.

Mezi smlouvy se slabší smluvní stranou lze zařadit spotřebitelské smlouvy, pojistné smlouvy, individuální pracovní smlouvy a smlouvy o přepravě cestujících, které byly analyzovány výše v souvislosti s článkem 5 odst. 2 nařízení Řím I.

Základními pilíři jejich ochrany je omezení volby práva tak, aby slabší strana nebyla zbavena ochrany poskytované kogentními normami státu jejich bydliště, popř. místa výkonu práce, a jednak předností aplikace práva slabší strany (právo obvyklého bydliště kupujícího, zaměstnance) před právem silnější strany (právo obvyklého bydliště prodávajícího, zaměstnavatele).

Je nutné si uvědomit, že existuje řada směrnic⁵⁵, které byly přijaty za účelem ochrany slabší smluvní strany (spotřebitele, pojistníka a zaměstnance) a které mají přednost před aplikací Římské úmluvy. Tyto směrnice obsahují kolizní normy nebo pravidla, která vymezují rozsah územní působnosti komunitárního práva a mohou tak mít dopad na použitelné právo. Pokud má smlouva přímou vazbu na území jednoho ze členských států, ustanovení těchto směrnic vede k použití komunitárního práva i tehdy, pokud si strany pro svou smlouvu zvolily právo třetího státu.

Tato situace ale může ohrozit harmonii kolizního práva v Evropské unii. Jednak tyto směrnice používají jiný mechanismus ochrany i jinou terminologii, jednak nejsou vždy stejně provedeny v jednotlivých členských státech⁵⁶. Navíc roztržštěnost kolizních

⁵⁵ Jejich výčet lze nalézt v Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé, Praha: C.H. Beck, 2008, s. 42-43

⁵⁶ Green Paper on the conversion of the Rome Convention 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation, Commission of the European Communities, Brussels, 14. 1. 2003, COM (2002) 654 final, s. 17

norem v několika dokumentech vede k nejistotě o použitelném právu a podkopává úsilí o transparentnost komunitárního práva.

Jedním z návrhů, jak řešit tuto situaci, které přinesla Zelená kniha o transformaci Římské úmluvy⁵⁷, bylo zakotvit v novém komunitárním nástroji klauzuli, která garantuje dodržování minimálního komunitárního standardu. Tato klauzule byla zahrnuta do článku 3 odst. 4 nařízení Řím I, který stanoví, že v případě, že všechny ostatní prvky pro situaci významné se v okamžiku volby rozhodného práva nacházejí v jednom nebo více členských státech, není volbou jiného rozhodného práva než práva členského státu dotčeno použití v úvahu připadajících ustanovení práva Společenství, od nichž se nelze smluvně odchýlit, v podobě, v jaké jsou provedena v členském státě sídla soudu. Otázkou je, zda tato formulace je šťastná a není nadbytečná. Podle Pauknerové⁵⁸ je použití kogentních i imperativních ustanovení vnitřního trhu zajištěno už článkem 7 Římské úmluvy (resp. článkem 9 nařízení Řím I) a další jištění se jeví jako nadbytečné. Nicméně se domnívám, že toto ustanovení je důležité z hlediska právní jistoty, protože výslovně zakotvuje, že se nelze odchýlit od minimálního standardu ochrany poskytované komunitárním právem.

6.1 Spotřebitelské smlouvy

Spotřebitelské smlouvy jsou v Římské úmluvě upraveny v článku 5, jehož odst. 1 obsahuje jejich vymezení. Jedná se o smlouvy, jejichž předmětem je dodání zboží nebo poskytnutí služeb určité osobě („spotřebiteli“) za účelem, který nelze považovat za výkon povolání nebo provozování živnostenské činnosti spotřebitele, a smlouvy o poskytnutí úvěru na takové obchody.

Pokud smluvní strana jedná jen částečně v rámci své podnikatelské či profesní činnosti, situace spadá pod článek 5 jen

⁵⁷ Green Paper on the conversion of the Rome Convention 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation, Commission of the European Communities, Brussels, 14. 1. 2003, COM (2002) 654 final, s. 18

⁵⁸ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé, Praha: C.H. Beck, 2008, s. 225

tehdy, pokud tato osoba jedná z převažující části mimo tuto podnikatelskou či profesní činnost⁵⁹. Skutečnost, že jednou stranou smlouvy je spotřebitel, který nejedná v rámci svého povolání nebo podnikatelské činnosti, musí být druhé straně známá. Pokud příjemce zboží nebo služeb jedná z převažující části mimo svou podnikatelskou či profesní činnost, ale druhé straně tato skutečnost není známa, a s ohledem na okolnosti nelze ani rozumně předpokládat, že by mu tato skutečnost známa být měla, pak tato situace nespadá do rozsahu článku 5 Římské úmluvy⁶⁰.

V Římské úmluvě bylo záměrně upuštěno od definice spotřebitele a byla použita takto obecná definice spotřebitelských smluv, aby se předešlo rozporu mezi rozdílnými definicemi v národních právních rádech.

Odst. 2 článku 5 umožňuje volbu práva i u spotřebitelských smluv, ale omezuje ji tak, že spotřebitel nesmí být v důsledku volby práva rozhodného pro smlouvu zbaven ochrany, kterou mu poskytují imperativní normy⁶¹ práva země, v níž má obvyklé bydliště, pokud se současně jedná o tzv. pasivního spotřebitele, tedy takového spotřebitele, který za účelem koupě zboží či poskytnutí služeb

⁵⁹ Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations by Mario Giuliano Profesor, University of Milan, and Paul Lagarde Profesor, University of Paris, Official Journal No. C 282 of 31. 10. 1980, p. 0001-0050, k článku 5

⁶⁰ Pokud si příjemce zboží nebo služeb, který jedná mimo rámec své profesní nebo podnikatelské činnosti, např. objedná zboží nebo služby, které by bylo možno použít i v rámci jeho podnikatelské činnosti, např. na hlavičkovém papíře, který při výkonu svého podnikání používá, je chráněna dobrá víra druhé strany a situace pod článek 5 úmluvy nespadá.

⁶¹ Pouknerová upozorňuje na nesprávný úřední překlad, který uvádí „imperativní ustanovení“. Je toho názoru, že se jedná spíše o normy kogentní, tzn. o donucující ustanovení soukromého práva, od nichž se nelze odchýlit, pokud jsou součástí rozhodného práva. Kogentním ustanovením určitého práva se lze vyhnout volbou jiného rozhodného práva, protože taková ustanovení jsou donucující pouze tehdy, patří-li k rozhodnému právu. Naproti tomu imperativní ustanovení jsou ustanovení převážně veřejnoprávní, která se prosazují vždy, bez ohledu na to, zda jsou či nejsou součástí rozhodného práva. Imperativní ustanovení jsou podle ní upravena v článku 7 Římské úmluvy – viz Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé, Praha: C.H. Beck, 2008, s. 223, 224

nevyjíždí ze státu svého obvyklého bydliště do zahraničí⁶² (tzv. materializovaná volba práva⁶³).

Pokud u spotřebitelské smlouvy nebude realizována volba rozhodného práva, odst. 3 článku 5 Římské úmluvy zakotvuje náhradní hraniční určovatel, který se liší od obecného hraničního určovatele ve článku 4 úmluvy. Pokud byla smlouva uzavřena spotřebitelem za podmínek stanovených v odst. 2 (tzn. jedná se o pasivního spotřebitele), pak bude rozhodným právo země, v níž má spotřebitel obvyklé bydliště.

Z rozsahu článku 5 jsou vyloučeny smlouvy o koupi nemovitostí a cenných papírů (článek 1 odst. 2 písm. c) Římské úmluvy). Podle odst. 4 se článek 5 nevztahuje rovněž na přepravní smlouvy a smlouvy o poskytování služeb, mají-li být služby spotřebiteli poskytnuty výlučně v zemi odlišné od země jeho obvyklého bydliště. V tomto druhém případě je smlouva úžeji spojena se zemí, v níž má obvyklé bydliště druhá strana (odlišná od spotřebitele), i přesto, že tato strana činila některé úkony (např. reklamu) ve státě obvyklého bydliště spotřebitele.

Naopak pod rozsah článku 5 jsou zahrnuty smlouvy, u nichž je v celkové ceně zahrnuta kombinace dopravních a ubytovacích služeb, tzv. „package tour“ (odst. 5 článku 5 Římské úmluvy). Toto

⁶² Článek 5 odst. 2 Římské úmluvy: Bez ohledu na článek 3 nesmí být spotřebitel v důsledku volby rozhodného práva provedené stranami zbaven ochrany, kterou mu poskytují imperativní ustanovení práva země, v níž má obvyklé bydliště, pokud

- uzavření smlouvy v této zemi předcházela nabídka určená výslovně spotřebiteli nebo reklama a spotřebitel v této zemi uskutečnil všechny nezbytné úkony směřující k uzavření smlouvy (záměrně zde bylo užito spojení „všechny nezbytné úkony, aby se tak mohlo vyhnout problému spojenému s určením místa uzavření smlouvy),
- nebo druhá strana nebo její zmocněnec obdrželi objednávku od spotřebitele v této zemi,
- nebo smlouva je smlouvou o koupi zboží (tato odrážka se nevztahuje na služby) a spotřebitel cestoval z této země do jiné země, kde učinil svou objednávku, jestliže byla tato cesta organizována prodávajícím se záměrem podniknout spotřebitele ke koupi (tzv. nákupní výlety).

⁶³ Rozehnalová, N. Evropský justiční prostor ve věcech civilních, část VIII., Úmluva o právu použitelném pro závazky ze smluv. Právní fórum, 2005, č. 9, s. 329. Podrobnosti k materializované volbě práva viz Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. Brno: Doplněk, 2004, s. 130

ustanovení ale platí jen tehdy, jsou-li splněny podmínky odst. 1 a 2 článku 5 Římské úmluvy.

V souvislosti s ochranou spotřebitele je nutné mít na paměti, že Římská úmluva není jediným nástrojem poskytujícím její ochranu. Tato je obsažena zvláště ve směrnici, které mají aplikační přednost před Římskou úmluvou. Jedná se např. o směrnici č. 93/13/EHS, o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách (kolizní normou je ustanovení článku 6 odst. 2 této směrnice).

Od svého uzavření v 80. letech 20. století, byla Římská úmluva, zvláště pak úprava spotřebitelských smluv, značně překonána. Např. v současné době je hojně používán elektronický obchod, který v době uzavření Římské úmluvy neexistoval. Sám Paul Lagarde ve vztahu k Římské úmluvě říká, že její úprava spotřebitelských smluv, která byla vytvořena v době, kdy ochrana spotřebitele byla ve svých počátcích, je nedokonalá, protože dopadá jen na některé spotřebitelské smlouvy a ochrana je poskytována, jen pokud je smlouva uzavřena za přesně vymezených podmínek⁶⁴.

Vyjednávání o spotřebitelských smlouvách bylo při přípravě nařízení Řím I velmi obtížné vzhledem k citlivosti této problematiky v jednotlivých členských státech.

Spotřebitelské smlouvy jsou v nařízení Řím I upraveny v článku 6. V původním znění návrhu byly upraveny v článku 5, který obsahoval 3 odstavce. Toto znění bylo kritizováno, že se sice snaží odstranit nedostatky Římské úmluvy, ale za cenu kompletní změny podstaty ochrany spotřebitele v hmotném právu. Zprvů původní návrh vůbec nepočítal s možností volby práva pro spotřebitelské smlouvy a stanovil pevný hraniční určovatel, obvyklé bydliště spotřebitele, pro určení rozhodného práva pro spotřebitelské smlouvy. Nicméně nemožnost volby práva neodpovídá vždy zájmům spotřebitele. Důvodem pro vypuštění ustanovení o volbě práva bylo omezit možnost štěpení obligačního statutu (*depeçage*), kdy by se na část spotřebitelské smlouvy vztahovalo právo stranami zvolené a na

⁶⁴ Lagarde, P. *Remarques sur la proposition de reglement de la Commission européenne sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rome I)*. *Revue critique d.i.p.*, 2006, č. 2, s. 340

část právo státu obvyklého bydliště spotřebitele⁶⁵. Nemožnost volby práva může být pro spotřebitele nepříznivá, protože jej zbavuje možnosti zvolit si právo, které by mu poskytovalo větší ochranu, což spíše nahrává zájmům druhé silnější strany.

Druhou výtkou, která byla směřována vůči původnímu návrhu úpravy spotřebitelských smluv, bylo, že tato úprava neposkytuje ochranu spotřebitelům s obvyklým bydlištěm mimo členské státy Evropské unie. Podle Lagarda⁶⁶ nemá tato diskriminace své opodstatnění. Nové znění návrhu nařízení Řím I tento nedostatek odstraňuje a vztahuje se na všechny spotřebitele.

Poslední znění úpravy spotřebitelských smluv je obsaženo v článku 6 nařízení Řím I, který obsahuje 4 odstavce. Cílem této úpravy je nastavit kolizní normy tak, aby umožňovaly snížit náklady řešení sporů, které v případě spotřebitelských sporů mají velmi nízkou hodnotu, a aby braly v úvahu vývoj technologií a elektronický obchod⁶⁷.

První odst. článku 6 stanoví, že se tato úprava vztahuje na smlouvy uzavřené mezi spotřebitelem, tedy fyzickou osobou, za účelem, který se netýká její profesionální nebo podnikatelské činnosti, a obchodníkem, tedy osobou, která jedná v rámci výkonu své profesionální nebo podnikatelské činnosti. Aniž jsou dotčeny články 5 a 7 nařízení Řím I (ustanovení o přepravních a pojistných smlouvách) bude se smlouva mezi spotřebitelem a obchodníkem řídit právem země, v níž má spotřebitel obvyklé bydliště, pokud (a) obchodník provozuje svou profesionální nebo podnikatelskou činnost v zemi, kde má spotřebitel své obvyklé bydliště nebo (b) pokud se jakýmkoli způsobem taková činnost na tuto zemi nebo několik zemí včetně této země zaměřuje a smlouva spadá do rozsahu této činnosti. Pokud nejsou splněny tyto podmínky, bude se smlouva mezi

⁶⁵ Lagarde, P. Remarques sur la proposition de reglement de la Commission européenne sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rome I). *Revue critique d.i.p.*, 2006, č. 2, s. 341

⁶⁶ Lagarde, P. Remarques sur la proposition de reglement de la Commission européenne sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rome I). *Revue critique d.i.p.*, 2006, č. 2, s. 342

⁶⁷ preambule k nařízení Řím I, bod 24

spotřebitelem obchodníkem řídit podle článku 3 a 4 nařízení Řím I (článek 6 odst. 3).

Pro smlouvu, která splňuje podmínky odst. 1 je v novém znění návrhu připuštěna volba práva (článek 6 odst. 2 nařízení Řím I). Opět se i zde jedná o materializovanou volbu práva, protože spotřebitel v důsledku této volby nesmí být zbaven ochrany, kterou mu poskytují ustanovení právního řádu, od nichž se nelze smluvně odchýlit, a která by se v případě že by strany právo nezvolily, použila na základě článku 6 odst. 1 nařízení Řím I. Spotřebitele tedy volbou práva nelze zbavit ochrany, kterou mu poskytuje právo jeho obvyklého bydliště.

Odst. 4 článku 6 nařízení Řím I uvádí smlouvy, na které se úprava spotřebitelských smluv nevztahuje. Jedná se o:

- Smlouvy o poskytování služeb, pokud mají tyto být spotřebiteli poskytnuty výlučně v zemi odlišné od země jeho obvyklého bydliště. Tzn., že ochrana podle nařízení Řím I se vztahuje opět jen na pasivního spotřebitele. Nicméně na rozdíl od Římské úmluvy zde nejsou uvedeny tři okolnosti, které pasivního spotřebitele vymezují (viz článek 5 odst. 2 Římské úmluvy). Lagarde limitaci ochrany jen na pasivního spotřebitele kritizuje, nevidí důvod tohoto omezení⁶⁸. Nicméně tvůrci nařízení Řím I jsou zjevně jiného názoru.
- Přepravní smlouvu, která je odlišná od smlouvy týkající se souborných služeb pro cesty ve smyslu směrnice Rady č. 90/314/EHS, o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy.
- Smlouvu, jejím předmětem je věcné právo k nemovitosti nebo nájem nemovitosti a která je odlišná od smlouvy, jejímž předmětem je právo k dočasnému užívání nemovitosti ve smyslu směrnice č. 94/47/ES, o timesharingu. Vyloučení nájmu nemovitosti z ochrany v rámci spotřebitelských smluv

⁶⁸ Lagarde, P. Remarques sur la proposition de reglement de la Commission européenne sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rome I). *Revue critique d.i.p.*, 2006, č. 2, s. 341

opět kritizuje Lagarde⁶⁹. Nájem nemovitosti (většinou během letních prázdnin) je součástí běžného života spotřebitele. Pokud se tedy tento nájem řídí právem státu, v němž se nemovitost nachází, pak tato úprava směřuje spíše ve prospěch pronajímatele.

- Práva a povinnosti, které představují finanční nástroj, a práva povinnosti, které představují podmínky, jimiž se řídí emise, veřejné nabídky či nabídky převzetí převoditelných cenných papírů a úpis a vyplácení podílů v subjektech kolektivního investování, pokud se nejedná o poskytování finanční služby.
- Smlouvu uzavíranou v rámci mnohostranného systému finančních nástrojů⁷⁰.

6.2 Pojistné smlouvy

Zatímco pojistným smlouvám věnovala Římská úmluva jediný odstavec, nařízení Řím I je upravuje v samostatném článku, v jehož rámci poskytuje ochranu slabší smluvní straně.

Římská úmluva v článku 1 odst. 3 stanoví, že její ustanovení se nevztahují na pojistné smlouvy, na základě kterých jsou kryta rizika umístěná na území členských států Evropské unie. Ustanovení Římské úmluvy se tedy vztahují jen na pojistné smlouvy, které kryjí rizika umístěná mimo území Evropské unie. Podle článku 1 odst. 4 se vztahují i na smlouvy o zajištění, protože u tohoto typu smluv není potřebné chránit slabší smluvní stranu.

Slabší stranu je nutné chránit v případě pojistných smluv, které kryjí rizika umístěná na území EU. Tuto ochranu zabezpečují směrnice⁷¹ mající přednost před Římskou úmluvou. Z důvodu úpravy obsažené ve směrnici jsou z rozsahu Římské úmluvy vypuštěny pojistné smlouvy kryjící rizika umístěná na území EU.

⁶⁹ Lagarde, P. Remarques sur la proposition de reglement de la Commission européenne sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rome I). *Revue critique d.i.p.*, 2006, č. 2, s. 341

⁷⁰ preambule k nařízení Řím I, bod 28-31

⁷¹ První směrnice o jiném než životním pojištění č. 73/239/EHS, Druhá směrnice o jiném než životním pojištění č. 88/357/EHS a Třetí směrnice o jiném než životním pojištění č. 92/49/EHS

Směrnice byly v českém právu transponovány ustanovením §10a zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, který obsahuje zvláštní kolizní normy pro pojistní smlouvy uzavřené v neživotním pojištění, a ustanovením §10b téhož zákona, který obsahuje zvláštní kolizní normy pro pojistné smlouvy v pojištění spadajícím do pojistných odvětví životního pojištění. Tato ustanovení mají přednost před Římskou úmluvou.

Při rozhodování, zda je riziko umístěno na území členských států Evropské unie, použije soud své vnitrostátní právo (myšleno hmotné právo, nikoliv mezinárodní právo soukromé státu sídla soudu - článek 15 Římské úmluvy).

Nařízení Řím I upravuje pojistné smlouvy v článku 7, který se na rozdíl od Římské úmluvy vztahuje na pojistné smlouvy (omezené na výčet daný odstavcem 2 tohoto článku) bez ohledu na to, zda se riziko, které kryjí, nachází v členském státě. Článek 7 se rovněž vztahuje na všechny další pojistné smlouvy, které kryjí rizika nacházející se na území členských států. Země, v níž se riziko nachází, se podle odst. 6 článku 7 nařízení Řím I určí v souladu s čl. 2 písm. d) Druhé směrnice Rady č. 88/357/EHS⁷². V případě životního pojištění bude zemí, v níž se riziko nachází, země závazku podle čl. 1 odst. 1 písm. g) směrnice č. 2002/83/ES.

Smlouvy o zajištění, vzhledem k nepotřebnosti ochrany slabší mluvní strany, se řídí obecnou úpravou článku 4 nařízení.

U pojistných smluv je podle článku 7 odst. 2 nařízení Řím I rovněž připuštěna volba práva. Strany si tak mohou v souladu s článkem 3 nařízení zvolit rozhodné právo pro pojistnou smlouvu kryjící velké riziko podle čl. 5 písm. d) První směrnice Rady č. 73/239/EHS⁷³. Pokud si toto právo nezvolí, bude se smlouva řídit právem země, v níž má pojistitel obvyklé bydliště. Toto ustanovení

⁷² Druhá směrnice Rady č. 88/357/EHS, o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přímého pojištění jiného než životního, kterým se stanoví opatření k usnadnění účinného výkonu volného pohybu služeb.

⁷³ První směrnice Rady č. 73/239/EHS, o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti v přímém pojištění jiném než životním a jejího výkonu. Aktuální znění směrnice č. 2006/101/ES.

obsahuje i únikovou doložku, podle níž vyplývá-li ze všech okolností případu, že smlouva je zjevně úžeji spojena s jinou zemí, použije se právo této jiné země.

Pokud se jedná o jiné pojistné smlouvy, než smlouvy spadající pod článek 7 odst. 2, je opět připuštěna volba práva. V těchto případech je ovšem volba omezena na:

- Právo jakéhokoliv členského státu, v němž se nachází riziko v okamžiku uzavření smlouvy;
- Právo země, v níž má pojistník své obvyklé bydliště;
- V případě životního pojištění právo členského státu, jehož je pojistník státním příslušníkem;
- V případě pojistných smluv kryjících rizika omezená na události, k nimž došlo v jednom členském státě, a to v jiném, než je členský stát, v němž se riziko nachází, právo tohoto státu;
- V případě, že pojistník z důvodu smlouvy, který spadá pod tento odstavec, provozuje profesionální nebo podnikatelskou činnost nebo vykonává svobodné povolání a pojistná smlouva kryje dvě či více rizik vztahujících se k této činnosti a nacházejících se v různých členských státech, právo kteréhokoliv z těchto členských států nebo právo země, v níž má pojistník své obvyklé bydliště.

Pokud nebylo právo rozhodné zvoleno stranami podle výše uvedených možností, bude se mluva řídit právem členského státu, v němž se nachází riziko v okamžiku uzavření smlouvy.

Článek 7 odst. 4 nařízení Řím I stanovuje další pravidla vztahující se na pojistné smlouvy, jejichž uzavření je uloženo zákonem členského státu. Pokud smlouva kryje více rizik nacházejících se ve více než jen jednom členském státě, považuje se tato smlouva za složenou z několika dílčích smluv, z nichž každá se týká jen jednoho členského státu (odst. 5 článku 7 nařízení).

Je nutné rovněž podotknout, že úprava obsažená v nařízení Řím I nedopadá na některé specifické pojistné smlouvy (článek 1 odst. 2 písm. j⁷⁴).

⁷⁴ Jedná se o pojistné smlouvy vyplývající z činnosti prováděné jinými organizacemi, než jsou organizace uvedené v článku 2 směrnice Evropského

Jak je patrné, právní úprava pojistných smluv je značně složitá a nepřehledná. Bude záležet na rozhodovací praxi, jak se s tím vyrovná.

6.3 Individuální pracovní smlouvy

Zelená kniha o transformaci Římské úmluvy⁷⁵ konstatovala, že právní úprava Římské úmluvy týkající se individuální pracovních smluv je zdařilá. Proto se úprava v nařízení Řím I v zásadě neliší od úpravy obsažené v Římské úmluvě. Vztahuje se na individuální pracovní smlouvy, nikoliv na kolektivní smlouvy.

Nařízení upravuje individuální pracovní smlouvy v článku 8, Římská úmluva v článku 6. Obojí úprava připouští pro tento druh smluv volbu práva. Volba práva je podobně jako u spotřebitelských smluv materializovaná, tzn. tato volba nesmí zaměstnance zbavit ochrany, kterou mu poskytují imperativní normy práva (ustanovení, od nichž se nelze smluvně odchýlit), které by bylo použito podle odst. 2, 3 a 4 článku 8 nařízení Řím I (odst. 2 článku 6 Římské úmluvy) v případě neexistence volby práva. Důvodem pro přijetí této úpravy je, že pokud by právo aplikovatelné při neexistenci volby práva zaměstnancům poskytovalo větší ochranu než právo zvolené, pak volba práva sice bude účinná a toto právo aplikovatelné, ale současně se budou aplikovat ustanovení práva, které by bylo jinak aplikovatelné a zaměstnanci poskytuje lepší ochranu (např. delší výpovědní dobu). Ustanovení poskytující silnější ochranu pak budou mít přednost před obdobnými ustanoveními zvoleného práva.

Mezi pravidla, od kterých se strany nemohou smluvně odchýlit, mohou patřit jak soukromoprávní ustanovení týkající se pracovních smluv, tak veřejnoprávní ustanovení týkající se např. hygieny a

parlamentu a Rady č. 2002/83/ES, o životním pojištění, jejichž předmětem je poskytovat dávky zaměstnancům nebo osobám samostatně výdělečně činným, které patří k podniku nebo skupině podniků nebo k obchodu či skupině obchodů, v případě úmrtí nebo přežití nebo v případě přerušení či omezení činnosti nebo v případě nemoci související s prací nebo pracovním úrazem.

⁷⁵ Green Paper on the conversion of the Rome Convention 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation, Commission of the European Communities, Brussels, 14. 1. 2003, COM (2002) 654 final, s. 35

bezpečnosti práce⁷⁶. Zaměstnanec rovněž nebude volbou práva zbaven ochrany garantované v kolektivní smlouvě, která je podle práva aplikovatelného v souladu v odst. 2 článku 6 Římské úmluvy (odst. 2 a 3 článku 8 nařízení Řím I) pro zaměstnavatele závazná⁷⁷.

Pokud si strany právo rozhodné pro pracovní smlouvu nezvolí, řídí se smlouva právem země, v níž nebo z níž zaměstnanec při plnění smlouvy obvykle vykonává svou práci (článek 8 odst. 2 nařízení). Nařízení Řím I toto ustanovení zpřesňuje, když stanoví, že za změnu země obvyklého výkonu práce se nepovažuje, když zaměstnanec dočasně vykonává práci v jiné zemi. Úpravou článku 8 nařízení Řím I nesmí být dotčeno použití imperativních ustanovení země, do které je zaměstnanec dočasně vyslán v souladu se směrnicí č. 96/71/ES, o vysílání pracovníků v rámci poskytování služeb⁷⁸. Tato směrnice doplňuje článek 7 Římské úmluvy, kdy imperativními normami, které je nutné podle ní použít, se rozumějí imperativní normy mezinárodního původu ve smyslu článku 7 Římské úmluvy (resp. článku 9 nařízení Řím I)⁷⁹.

Za dočasnou se podle bodu 36 preambule k nařízení Řím I považuje práce vykonaná v jiné zemi, pokud se po splnění svého úkolu v zahraničí zaměstnanec opět ujme práce v původní zemi. Tímto výkladem se zmírňuje nejistota, jež existuje u Římské úmluvy, která ponechává hodnocení „dočasnosti“ na soudu a představa o „dočasnosti“ se liší stát od státu. Není jasné, jak má být doba

⁷⁶ Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations by Mario Giuliano Profesor, University of Milan, and Paul Lagarde Profesor, University of Paris, Official Journal No. C 282 of 31. 10. 1980, p. 0001-0050

⁷⁷ Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations by Mario Giuliano Profesor, University of Milan, and Paul Lagarde Profesor, University of Paris, Official Journal No. C 282 of 31. 10. 1980, p. 0001-0050, výklad k článku 6

⁷⁸ preambule k nařízení Řím I, bod 34. Těmito imperativními normami jsou ustanovení o minimální mzdě, zdravotní a bezpečnostní požadavky atd.

⁷⁹ Green Paper on the conversion of the Rome Convention 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation, Commission of the European Communities, Brussels, 14. 1. 2003, COM (2002) 654 final, s. 36

výkonu dočasné práce v jiné zemi dlouhá, aby už nebyla považována za změnu místa obvyklého výkonu práce⁸⁰.

Pokud zaměstnanec obvykle nevykonává svou práci v jediné zemi, tedy pokud právo rozhodné není možné určit podle odst. 2 článku 8 nařízení, pak se smlouva bude řídit právem země, v níž se nachází provozovna, která zaměstnance zaměstnala (odst. 3 článku 8 nařízení, písm. b) odst. 2 článku 6 Římské úmluvy).

Stejně jako Římská úmluva, i nařízení obsahuje únikovou doložku, kterou ovšem vkládá do samostatného odstavce 4 článku 8. Vyplyvá-li z celkových okolností, že smlouva je úžeji spojena s jinou zemí, než je země uvedení v odst. 2 a 3, použije se právo této jiné země.

Giuliano-Lagardova zpráva uvádí, že co se týče práce vykonávané mimo jurisdikci některého státu, pak se na tuto práci článek 6 Římské úmluvy nevztahuje. Jedná se o práci námořníků a pilotů, pro jejichž pracovní smlouvy neexistuje zvláštní pravidlo. Soudy většiny států aplikují spíše právo státu místa, kde byl tento zaměstnanec zaměstnán, než by se snažily uměle lokalizovat místo výkonu práce. Zelená kniha o transformaci Římské úmluvy⁸¹ naznačila, že by se v rámci budoucí úpravy mohlo uvažovat o speciálních pravidlech pro tyto typy smluv, nicméně nařízení Řím I tuto otázku specificky neřeší. Lagarde⁸² ale potvrzuje, že tyto smlouvy se budou řídit právem země, v níž se nachází provozovna, která pilota nebo námořníka zaměstnala.

⁸⁰ Lagarde, P. Remarques sur la proposition de reglement de la Commission européenne sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rome I). *Revue critique d.i.p.*, 2006, č. 2, s. 343

⁸¹ Green Paper on the conversion of the Rome Convention 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation, Commission of the European Communities, Brussels, 14. 1. 2003, COM (2002) 654 final, s. 37

⁸² Lagarde, P. Remarques sur la proposition de reglement de la Commission européenne sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rome I). *Revue critique d.i.p.*, 2006, č. 2, s. 343

7. Závěr

Ačkoliv byla Římská úmluva přijata před téměř třiceti lety, je dodnes nepochybně jedním z nejvýznamnějších dokumentů evropského mezinárodního práva soukromého, který umožnil hladší fungování vnitřního trhu. Samozřejmě není dokumentem dokonalým, ale značně zjednodušuje nalezení rozhodného práva a napomáhá předvídatelnosti co se týče použitelného práva.

Nicméně úpravě obsažení v Římské úmluvě je vytýkáno, že po mnoha letech přípravy nebyla schopna vyřešit problematické otázky, které ovlivňují její efektivitu a srozumitelnost některých ustanovení.

Navíc po třiceti letech své existence už nevyhovuje technologickému vývoji a ekonomickým změnám, např. není použitelná, resp. jen omezeně použitelná pro elektronický obchod.

Proto existuje řada iniciativ, které se snaží uchopit nedostatky Římské úmluvy a nalézt řešení problémů. Mezi těmito iniciativami lze jmenovat Akademii evropského práva v Trieru, kterou Komise finančně podporuje v rámci programu Grotius Civil 2000, European Group for Private International Law (GEDIP) a další.

V roce 2005 Komise předložila návrh nového komunitárního nástroje unifikujícího kolizní normy v oblasti smluvních závazků. Pro transformaci Římské úmluvy dala přednost nařízení před směrnicí. Transformace Římské úmluvy v nařízení má mnoho výhod, zvláště zvyšuje jednotnost komunitární legislativy v oblasti mezinárodního práva soukromého založeného na článku 61 Smlouvy o založení Evropského společenství. Současně udělí pravomoc Evropskému soudnímu dvoru k interpretaci nařízení a zamezí tak rozporuplné interpretaci některých sporných ustanovení. Samozřejmě nelze očekávat, že nové nařízení by s sebou nepřineslo určité interpretační problémy, které se objeví až v praxi. Evropský soudní dvůr tak konečně bude plnit úlohu, která bylo tolik postrádána u Římské úmluvy.

Nařízení Řím I se snaží vyřešit problematické stránky Římské úmluvy, zvláště poměr mezi principem charakteristického plnění a principem nejuššího spojení. Vyjasňuje otázky týkající se prekonsenzuálních vztahů (do rozsahu nařízení Řím I nespádají,

spadají do nařízení Řím II), zpřesňuje definici spotřebitele, počítá s rozvojem elektronického obchodu, zpřehledňuje úpravu týkající se individuálních pracovních smluv, subrogaci a postoupení pohledávky atd.

Nařízení Řím I bude pravděpodobně použitelné od počátku roku 2010. Až teprve praxe ukáže, zda změny, které přináší, mohou efektivně vyřešit problematické otázky Římské úmluvy. Nepochybně však nařízení Řím I bude jedním z nejvýznamnějších nástrojů sekundárního práva v oblasti kolizní úpravy.

Příloha – Seznam judikatury

Judikatura k článku 4 odst. 1 Římské úmluvy⁸³

- Francie: *Soc. Agedi c. Benamou et Soc. Banque Colbert*, Cour d'appel de Paris, 21.1.1994
- Francie: *Société Fort James France c/ Soc. Fabio Perini et soc. Perini International*, Cour d'appel de Colmar, 1. komora, sekce A, 20.10.1998
- Francie: *Société Ammerlaan Agro projecten c/ Société Les serres de Cosquerou et autres*, Cour de cassation, 1. civilní komora, 2.3.1999
- Francie: *Compagnie Mutuelles du Mans et autres c/ Société Unison Shipping Private Ltd et autres*, Cour d'appel de Paris, 5. komora, sekce A, 9.9.1999
- Francie: *M. R. Bismuth c/ Association L'Avenir Sportif de La Marsa et Société Olympique de Marseille*, Cour de cassation, 1. civilní komora, 18.7. 2000
- Francie: *SA Cofermet c/ Société Gottscholl Alcuilux*, Cour d'appel de Paris, 1. komora, 12.10.2000
- Německo: mezi neuvedenými stranami, Bundesgerichtshof (BGH), 17.11.1994

⁸³ Judikatura získána z databáze www.rome-convention.org, nutno podotknout, že ESD doposud neřešil případ týkající se Římsé úmluvy

- Itálie: *Giannantonio v. Società Imprese Industriali s.p.a.*, Pretura di Milano (Pret. Milano), 5.1.1995
- Itálie: *Sofipa Sim S.p.A. v. Hoare Govett Sec. Ltd.*, Tribunale di Milano (Trib. Milano), 6.2.1997
- Itálie: *Unitras - Marcotec GmbH v. R. A. Mobili s.r.l.*, Corte d'Appello di Milano (App. Milano), 18.7.1997
- Itálie: *Banca Agricola Milanese s.p.a v. Commerzbank A.G.*, Tribunale di Milano, 4.12.1997
- Itálie: *Glencore International A.G. v. Commerciale Alluminio Nord s.p.a.*, Corte di Cassazione (Cass.), 28.7.1998
- Itálie: *Bs Electrodomesticos S.A. v. Fallimento Sicentecnica S.p.A.*, Corte di cassazione (Cass.), 6.8.1998
- Itálie: *Mantovani & Serrazzi S.p.A. v. Eurosab S.r.l.*, Corte di Cassazione (Cass.), 1.2.1999
- Itálie: *Krauss Maffei Verfahrenstechnik GmbH, Kraus Maffei AG v. Bristol Myers Squibb S.p.A.*, Corte di cassazione (Cass.), 20.7.2001

Judikatura k článku 4 odst. 2 Římské úmluvy

- Francie: *Bloch c. soc. Lima*, Cour d'appel de Versailles, 6.2.1991
- Francie: *Soc. Agedi c. Benamou et Soc. Banque Colbert*, Cour d'appel de Paris, 21.1.1994
- Francie: *M.R. Caiato c. soc. Française de Factoring Factor France*, Cour d'appel de Grenoble, 13.9.1995
- Francie: *Société Fort James France c/ Soc. Fabio Perini et soc. Perini International*, Cour d'appel de Colmar, 1. komora, sekce A, 20.10.1998
- Francie: *Société Ammerlaan Agro projecten c/ Société Les serres de Cosquerou et autres*, Cour de cassation, 1. civilní komora, 2.3.1999
- Francie: *Compagnie Mutuelles du Mans et autres c/ Société Unison Shipping Private Ltd et autres*, Cour d'appel de Paris, 5. komora, sekce A, 9.9.1999

- Francie: *M. R. Bismuth c/ Association L'Avenir Sportif de La Marsa et Société Olympique de Marseille*, Cour de cassation, 1. civilní komora, 18.7.2000
- Francie: *SA Cofermet c/ Société Gottscholl Alcuilux*, Cour d'appel de Paris, 1. komora, 12.10. 2000
- Německo: mezi neuvedenými stranami, Bundesgerichtshof (BGH), 17.11.1994
- Německo: mezi neuvedenými stranami, Bundesgerichtshof (BGH), 25.2.1999
- Itálie: *Sofipa Sim S.p.A. v. Hoare Govett Sec. Ltd.*, Tribunale di Milano (Trib. Milano), 6.2.1997
- Itálie: *Italgrani Iberi S.A. v. Sadav Line s.r.l. in liq.*, Corte d'Appello di Genova (App. Genova), 2.6.1997
- Itálie: *Unitras - Marcotec GmbH v. R. A. Mobili s.r.l.*, Corte d'Appello di Milano (App. Milano), 18.7.1997
- Itálie: *Banca Agricola Milanese s.p.a v. Commerzbank A.G.*, Tribunale di Milano, 4.12.1997
- Itálie: *Mantovani & Serrazzi S.p.A. v. Eurosab S.r.l.*, Corte di Cassazione (Cass.), 1.2. 1999
- Itálie: *Ets. Payen Cie S.A. v. FKI-FAI Komatsu Industries s.p.a.*, Corte di Cassazione (Cass.), 30.6. 1999

Judikatura k článku 4 odst. 4 Římské úmluvy

- Francie: *Compagnie Mutuelles du Mans et autres c/ Société Unison Shipping Private Ltd et autres*,
- Itálie: *Italgrani Iberi S.A. v. Sadav Line s.r.l. in liq.*, Corte d'Appello di Genova (App. Genova), 2.6.1997

Judikatura k článku 4 odst. 5 Římské úmluvy

- Francie: *Bloch c. soc. Lima*, Cour d'appel de Versailles, 6.2.1991
- Francie: *Compagnie Mutuelles du Mans et autres c/ Société Unison Shipping Private Ltd et autres*, Cour d'appel de Paris, 5. komora, sekce A, 9.9.1999

- Francie: *SA Cofermet c/ Société Gottscholl Alcuilux* Cour d'appel de Paris, 1. komora, 12.10. 2000
- Německo: mezi neuvedenými stranami, Bundesgerichtshof (BGH), 25.2.1999

Judikatura k článku 5 odst. 1 Římské úmluvy

- Itálie: *Agusta S.p.a. v. Renganeschi, Pittana, Bizon*, Corte di cassazione (Cass.), 27.3.1996
- Itálie: *Kai Bisgaard A.S. v. Acciaierie Weissenfels S.p.a.*, Corte di cassazione (Cass.), 23.12.1997
- Itálie: *Sofal v. Mondo S.p.*, Corte di cassazione (Cass.), 17.12.1998

Judikatura k článku 5 odst. 2 Římské úmluvy

- Francie: *Mme Moquin c. Deutsche Bank AG et autre*, Cour de cassation, 1. civilní komora, 19.10.1999

Judikatura k článku 5 odst. 3 Římské úmluvy

- Francie: *Mme Moquin c. Deutsche Bank AG et autre*, Cour de cassation, 1. civilní komora, 19.10.1999

Judikatura k článku 5 odst. 5 Římské úmluvy

- Itálie: *Kai Bisgaard A.S. v. Acciaierie Weissenfels S.p.a.*, Corte di cassazione (Cass.), 23.12.1997

Judikatura k článku 6 odst. 1 Římské úmluvy

- Francie: *Wutieg c. soc. International Harvester*, Cour d'appel de Paris, 27.11.1986
- Francie: *M. Nelet c. soc. Tecnol International*, Cour d'appel de Grenoble, sociální komora, 24.2.1997
- Francie: *Société Scheurich GmbH Co Kg c. Deschamps*, Cour d'appel de Metz, 15.10.1997

- Francie: Steinman c/ SA Société Générale, Cour d'appel de Paris, komora A, 6.10.1999
- Francie: *Mr Tegos*, Conseil d'Etat, 19.11.1999
- Francie: *M. Gasalho c/ Tap Air Portugal*, Cour de cassation, sociální komora, 17.10.2000
- Francie: *Triopon c/ Soc. Argenerias Schiavon SAS*, Cour d'appel de Douai, sociální komora, 13.4.2001
- Itálie: *Giannantonio v. Società Imprese Industriali s.p.a.*, Pretura di Milano (Pret. Milano), 5.1. 1995

Judikatura k článku 6 odst. 2 Římské úmluvy

- Francie: M. A. Boikov C. Soc. Black Sea and Baltic et Soc. Ingosstrakh, Cour d'appel de Paris, 7.6.1996
- Francie: SA Laboratoires Wyeth France c/ Mme Boyer et autre, Cour d'appel de Paris, 4.7.1996
- Francie: soc. Trans Mediterranean Airways c. Raphaël, Cour de cassation, sociální komora, 10.12.1996
- Francie: Société Château Tour Saint Christophe c/ Aström, Cour de cassation, sociální komora, 16.2.1999
- Francie: *M. Gasalho c/ Tap Air Portugal*, Cour de cassation, sociální komora, 17.10.2000
- Německo: mezi neuvedenými stranami, Bundesarbeitsgericht (BAG), 3.5.1995
- Německo: mezi neuvedenými stranami, Bundesarbeitsgericht (BAG), 20.11.1997
- Itálie: Giovanni Basciano v. Renaissance Cruises Inc. e F.lli Cosulich S.p.A., Pretura di Genova (Pret. Genova), 15.9.1998

Kontaktní údaje na autora – email:

janaherboczkova@mail.muni.cz